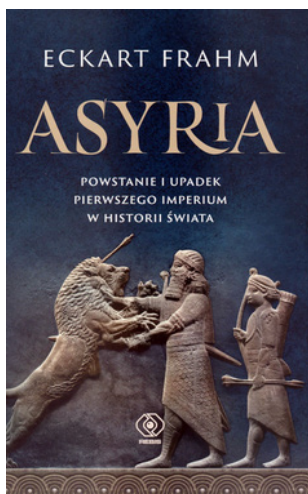

ks. Jacek Kucharski

E. Frahm,
„Asyria”.
Powstanie i upadek pierwszego
imperium w historii świata,
przeł. R. Kot,
Dom Wydawniczy Rebis,
Poznań 2025,
ss. 503

Asyria, mówiąc najkrócej, to starożytne państwo semickie w północnej Mezopotamii, którego istnienie rozpoczęło się już od drugiej połowy III tysiąclecia przed Chr. i trwało do pierwszej połowy I tysiąclecia przed Chr. U szczytu swej potęgi Asyria stanowiła imperium, które rozciągało się od Morza Śródziemnego do Zatoki Perskiej. Asyryjskie podboje znane są z Biblii i dzieł greckich historyków. Choć imperium asyryjskie upadło pod koniec VII w. przed Chr., to jednak jego spuścizna i tradycja stały u podstaw tworzenia się wielkich, wieloetnicznych struktur państwowych, z czego korzystali później Babilończycy, Persowie i Rzymianie. Z obszernych bibliotek, monumentalnych rzeźb, korespondencji i dokumentów zachowanych na glinianych tabliczkach potrafimy na dzisiejszym poziomie badań wyłonić dogłębny obraz Asyryjczyków, ich państwa, kultury i codziennego życia. Nieocenione w skutkach okazały się również prowadzone od blisko dwóch wieków badania archeologiczne. To wszystko, co stanowiło dzieje, kulturę i wierzenia Asyrii, odnajdzie Czytelnik w najnowszej monografii autorstwa Eckarta Frahma zatytułowanej „Asyria”. *Powstanie i upadek pierwszego imperium w historii świata*, Poznań 2025, ss. 503, wydanej nakładem Domu Wydawniczego REBIS.

Autor książki Eckart Frahm jest asyriologiem na Wydziale Języków i Kultur Bliżschochodnich Uniwersytetu Yale. Jest autorem i współautorem sześciu pozycji książkowych dotyczących historii i kultury starożytnej Mezopotamii. Aktualnie mieszka w New Haven w stanie Connecticut.

Książka rozpoczyna się dość nietypowo jak przystało na tego typu publikację i podaje na początku listę z imionami i latami panowania najważniejszych władców Asyrii, podanych w nieco uproszczonej formie, chronologicznie, zaczynając od trzeciego tysiąclecia przed Chr. poprzez okresy: staroasyryjski, przejściowy, średnioasyryjski i nowoasyryjski (ss. 10-12). Kolejno Autor prezentuje mapy dotyczące terytoriów Asyrii oraz jej stolic, tj. Aszur, Kalhu i Niniwy (ss. 15-19). W obszernym *Wstępie* (ss. 21-46), kreśląc w zarysie długą oraz imponującą historię Asyrii, dowodzi jak wiele ta starożytna cywilizacja posiada wspólnego z nami, dając początek praktykom, które przetrwały do dzisiaj. Są nimi: handel długodystansowy, zaawansowana sieć komunikacyjna, mecenat państwa w dziedzinie literatury, nauki i sztuki po masowe przesiedlenia i skrajną przemoc we wrogich krajach (por. s. 45). Dlatego według Autora książki warto zapoznać się z tą cywilizacją, która jak dowodzi „może nas wiele nauczyć” (s. 46). Część pierwsza monografii nosi tytuł *Długa droga do wielkości* (ss. 47-130). Frągm, czerpiąc z wielu istniejących źródeł zarówno piśmienniczych, jak i archeologicznych, bardzo starannie opisuje dzieje Asyrii od jej początków, tj. małego miasta-państwa Aszur, sięgającej drugiej połowy III tysiąclecia przed Chr., do apogeum jej wielkości sięgającej połowy VIII w. przed Chr., kiedy przerodziła się w potężne imperium panujące nad dużą częścią Azji Zachodniej. Część druga, która już w tytule *Imperium* (ss. 131-332) zasadniczo sugeruje jej treść, odsłania przed Czytelnikiem potęgę pierwszego światowego imperium starożytności aż po jego zmierzch, tj. VII w. przed Chr. Autor książki trzecią część publikacji tytułuje *Dziedzictwo* (ss. 333-401). Czytelnik odnajdzie w niej prawdę o wielkości cywilizacji asyryjskiej, która na trwałe wpisała się zarówno w historię biblijnego Izraela, jak i świata hellenistycznego z Rzymem włącznie. Całość publikacji zamyka *Epilog* (ss. 403-406), w którym Autor dochodzi do wniosku, że: „Pod wieloma względami imperium asyryjskie rzeczywiście przyniosło „postęp”, niemniej z drugiej strony zostawiało po sobie ogromną stertę gruzów-zdewastowane miasta, zrujnowane ludzkie życie i zniszczone kultury”. Na ss. 413-474 monografii, Czytelnik odnajdzie przypisy, które wskażą mu źródła, w oparciu których Autor wyprowadza cenne konkluzje, dokonuje oceny cytowanych i istniejących w obrębie danego zagadnienia wielu publikacji. Warsztat Frahma jest w tym względzie nie do podważenia. W przypisach wyjaśnia ponadto terminy odnoszące się zarówno do religii, jak i kultury asyryjskiej. Książkę zamyka *Indeks* (ss. 475-503).

Bez wątpienia pozycja Frahma jest godna uwagi i posiada wiele walorów. Przede wszystkim to pasjonująca i świetnie napisana historia Asyryjczyków – twórców jednego z najpotężniejszych imperiów starożytności, bez którego nie sposób zrozumieć również dziejów starożytnego Bliskiego Wschodu, w tym ludów Biblii, a zwłaszcza Izraela – narodu wybranego opisanego w księgach Starego Testamentu. Dalej to przystępny przewodnik po Asyrii, który Czytelnika prowadzi chronologicznie poczynając od jej powstania aż do jej upadku, ubogacając go bogactwem źródeł piśmienniczych, dokumentacją fotograficzną i artefakty, które przetrwały do naszych czasów i wyłoniłone zostały dzięki wykopaliskom archeologicznym, znajdujące się poza starożytnym terytorium Asyrii również w wielu muzeach świata. Niewątpliwym walorem jest niezwykle barwnie na tle historii przedstawiony szczegółowy

obraz życia Asyryjczyków, w który wpisują się ich dokonania i codzienne zajęcia. Frahm kreśli żywe postaci władców, następców tronu, egzorcystów buntowników i wasali wraz z ich pełnymi przepychu pałacami, obleganymi miastami i rozległymi peryferiami imperium. Dowiadujemy się również o niezwykle sprawnym systemie łączności i ogromnej sieci handlowej, a także ważnej roli kobiet z rodów królewskich oraz wpływie epidemii i zmian klimatycznych na kondycję państwa. To wszystko sprawia, że Czytelnik ma szansę zmienić obraz cywilizacji asyryjskiej funkcjonujący w naszych oczach, a przez to podważyć istniejące stereotypy na temat Asyryjczyków. Nie bez znaczenia jest również przystępny język publikacji, który nie nuży czy zniechęca pomimo opisów, tak odległych ludziom współczesnej cywilizacji. Wreszcie warto podkreślić, iż książka Eckarta Frahma nie jest adresowana jedynie do ścisłego środowiska naukowego, którym będą przede wszystkim historycy starożytności, bibliści i teologowie. W opinii recenzenta powinna ona stać się podstawową lekturą wszystkich, którzy lepiej i głębiej pragną poznać środowisko historyczno-kulturowo i religijne Izraela opisane przez starotestamentalnych autorów ksiąg Biblii. Do lektury powyższej książki gorąco szerokie spectrum Czytelników zachęcam.

Ks. Jacek Kucharski – doktor habilitowany teologii w zakresie nauk biblijnych, absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (1996) i Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie (2002). Wykładowca biblistyki w Katedrze Egzegezy Ewangelii i Pism Apostolskich na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II (Wyższe Seminarium Duchowne w Radomiu), Instytutu Teologicznego Akademii Teologicznej w Warszawie, Instytutu Teologicznego im. św. Józefa Bilczewskiego Archidiecezji Lwowskiej Obrządku Łacińskiego we Lwowie (Ukraina). Moderator Dzieła Biblijnego im Jana Pawła II w diecezji radomskiej. Autor pozycji książkowych i szeregu artykułów z zakresu egzegezy Starego i Nowego Testamentu, archeologii biblijnej oraz semantyki języków biblijnych. E-mail: drjack@poczta.onet.pl

